

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Gunnar Hörold*
 Härad: *Westbo härad* Adress: *Mässhole*
 Socken: *Fenestjö socken* Berättat av: *Knut Andersson*
 Uppteckningsår: *1935* Född år *1859* i *Stubbhult, Färgaryds sn.*

Uppteckningen rör { *Linberedning* sid. 1-4.
Fest m. m. — 4-5.
Om bröllop — 6-12
Vidskapske (gastar) — 13-15.
Historia om prästen Friis — 16.
Om stadsresorna förr. — 17.
Skåne - Småland — 18.

4648

Linberedning

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Linberedningen kan sägas pågå äret om. På våren krossar man linfröet med en handkvarn (so den vanliga sorten med två stenar i ett ställ). På många ställen var det regel att linet siddes på Carolinadagen.

När det så kom upp skulle det lupas. Men man fick inte gå i landet, som var besatt med lin, utan man fick krypa fram liggande på små pallar, liknande mjötkningspallar. Detta var alltså för att linet ej fick trampas ner.

När linet så blev moget rycktes det upp med roten och bands ihop i neker (el. kärvar). Dessa hängdes upp på krahstöras. Sen torrades det och sedan omedelbart repades det, ty annars åt råttor upp det.

Fröna eller "knipplet" torbades på piltar på gården, det fick torbas hårdare än det andra; sedan tog det vara på till nästa vår.

2

Linet breddes så ut på bara marken det slätteste en hade, t. ex. arbetade ågar. Det var 15-18 dagar. För att prova om det var färdigt spändes litet blåsor i topparna, om blåvorna spretade ut, var det tekniskt på att den var röten.

Sedan skulle linet åt bastorna, att torbas. Detta bedrevs före i bastu, numera i gravar, d. v. s. gravar med galler över varunder man tänder. Detta skeddde på hösten. Då krossade man linet varvid karlarna hjälpte till. Då kom var och en med sina bråkar. Bråkningen var det strängaste arbetet. Sedan skulle linet ännu torbas i bastu. Här efter

hade somliga "klyftning" då man tog det till bräkorna igen.

Sedan sträckades det. Det skeddde med knivliknande träs. Det var för att få det rent.

Sedan las det i buntar och man använde häcklar. Då skildes tågorna från blåorna. Detta var veckan efter sträckningen.

Blåorna, som voro sämre användes till handdukar, lagar m.m. men tågorna, som voro finare användes till dräll, borddukar m.m.

Dan efter trettondedag, knut skulle spinnrocken fram och gick på till Vårfrudagen ungefär.

Sedan skulle det blås med lut och aska, det tog flera dagar. Man hade det

Idå i stora kar, bykhar.

När garnet sedan var vävt skulle vä-
varna ligga ute i backen i maj månad
till blekning igen av solen.

Vid liubereeringen deltog pararna så-
ledes blott med bränningen.

Fest hade man under liubereeringen blott
vid brytningen, då pararna voro med.

Om kvällarna efter brytningen hade man
kalas, ty man fick ingen betaltning.

Kalaset bestod av kaffe och bladjakor.

Despa gjordes genom att degen lades på vit-
kilsblad, vilka sedan pälles in i bakugnen.

Desputom hade man gorän, väfflor m. m.

Man hade alltså ej någon extra mat till

--5--
4648

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

middag dessa dagar, den bestod för öfrigt
mest av kål eller ärtor.

I början av 1900-talet försvann det med
linodlingen helt och hållet. Men i bristen
1914-18 tog man och odlade lin igen. Man
sköter dock inte hela beredningen hemma nu.
Spinnningen får göras på fabriks.

Om bröllop

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Berättarens minnen härom äro huvudsakligen från ett stort tredagers bröllop på Haghult i Femsjö socken år 1878 samt från sitt eget bröllop några år senare. Vid det förra bröllopet var ungefär 100 personer med. Det senare bröllopet var g. så stort, det var blott tvådagars.

Det dansades ju mycket vid ett bröllop. Då röjde man ut i en stuga hos en som man lämnade av. Musiken var klarinett och fioler. Man bäddade till ungdomarna på golvet med halva på ovanvåningen. Här lågo de i två rader, flickorna på ena sidan och pojkarna på den andra. Men man blandades sedan under natten om med varandra, men det

talas vi inte om!

På morgonen kom brudparet med en mun-
siker före samt flickor med kaffe, kakor och
brännvin. Brännvinet, som var för pojkarna bars
av brudgummen, kaffet av bruden.

Under bröllopsfestligheterna lågo då de gam-
la sårnere i stugan i sängar.

Vid bröllopet hade man ett stort hästsko-
bord vid middagen. Det var sittande bord
åt alla. Man satte i en viss ordning. Först
bruden och brudgummen, sedan prästen upp-
till bruden, sen brud o brudz. föräldrar och
sedan närmast efter släkt och ålder. Karlar-
na sitta på ena sidan efter brudgummen, kvin-
norna på andra sidan efter bruden. Man hade
ofta speltkakor dåförtiden. Det stod ätta styg-
ken på hästskobordet till prydnad att börja

med. Speetkakan skars med kniv, man började i toppen, där det satt instuckna pappersklommar. Sedan lades styckena på tallrik, som bjöds ikring.

Till efterrätt fick man söttost & pannkaka. Den ena dagen hade man (i fråga om soppa) sviskonsoppor & den andra örter och fläsk. Före måltiden fick smör & bröd (men ej "smörgåsbord"!.) och lutfisk till, det fick man var dag. Och så hade man bruna böror, pepparrotsgöte m m.

Från varje familj som var med på bröllopet, skulle medföras:

3 rågbrödstkakor (som skulle väga 8-9 skålp. vardera)
1 vetekaka

som man alltså hade med på festen. Överpå dessa bröd lades sedan: på det första söt-

ost, på det andra ostkaka, på det tredje ett
kg. smör och på det fjärde en speltkaka.

Ungdomar, som kommo ensamma till bröl-
lopet hade blott två vetekakor, och möjligen
en speltkaka.

Bröllopspresenter fanns ju ej.

Sen var det fråga om "balsförning". Den
utgjordes av små, runda, fina kakor, som kalla-
des tumbröd, en hop kringlor, speltkaks sty-
cken m. m. allt bakat på bröllopsgården. Det
användes sista dagen när dom tackade, då
kom dom med det på brischor till var husmor,
men i regel ej till ensamma gäster.

Det brukades och en kaka till köchen, som
gavs av varje gäst, men det var blott en mindre.
Under bröllopet gick alla
gästerna i grannstugorna och bjöds på

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skypd?
- (bröllopkaka.)

4648

kaffe; karlarna fick var sin jöl. Man lämnade på stället där man låg om natten en rågbrödspåsa.

Från berättarens eget bröllop minns hon att damerna, som voro tärnor, 18 stycken, hade pappersblommor o sidenband i håret, detta trots att det var påsk och att man hade en hel mil att åka till vigseln.

Efter vigseln dracks skålen för de nygifta i prästgården. Därefter red två flickor och två pojkar av och red och mötte dem med traktering innan de voro hemma till bröllopsgården igen. Då fick karlarna brännvin, flumtimrens vin och karameller och papperskonfekt att plocka på resten av vägen hem.

Bordet var dukat så man kom hem,

och man satte sig genast ty lyckönskings-
skålen var ju drucken.

Man dansade ej fjälva bröllopsdagen
(dessa från berätt. eget bröllop, som var påskdagen,
då det ansågs opassande). Men andra dagen
roade man sig. Man dansade, vals, Stock-
holmsvalsen, "Sedejäng", ringländaren, "näshe"
(som bestod i att man tog varandra i händer-
na och sprang omkring). Man dansade
fortare då förtiden ännu. På tredje
dagen var man ute i "gäret" och gjorde
lekar. Man lekte och sjöng: Sista paret ut,
Se jungfrun går i dansen, Helt bo jag sätta
vill m. m. Berättaren minns särskilt en
bit, som då mylljades mycket: "Fiskarevalsen",
som började:

Var morgon jag ilar så glad ner till stranden,

och skjuter min fiskebåt i från land,
och båten den gungar så lätet över sjö,
och stannar därnere (i) klippan vid sten.

Ur slutraderna i varje vers (det var
visst fyra verser) minnes berättaren följ:

Ljuvligt det är att gunga så här
vaggande båten till den man har kär.
och:

Skrynda då på, långt ner i dalen
vi få, många fiskar både stora och små.
och:

O, flicka du är mig trogen och kär,
en gång i världen och aldrig mer sen.

Det var huvudsakligen gamla folksånger, som
brukades.

Vidskepelse (gastar).LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Mycket av gamla tiders vidskepelse minns berättaren ej, men bäst minnar hon sig gästarna.

På Yabergs säteri i Femsjö (ochens nordöstra ände) har många ägare bott, till exempel, Hård av Segerstad m. fl. Men en av dem, Stridsberg, spöskade. Man trodde att man kunde möta honom komma körande efter två svarta hästar med eldflammar i gapen. Man mötte honom mest körande ner på näset mellan södra ö. mellan - Färjen, Ebro-näset (efter en kort å, Ebro, mellan sjöarna). Han gick igen emellan han en gång mördat en bonde.

Vidare fanns en gäst, Håkallägasten, som man kunde räpa ut för lite varstans, men kanske mest vid Runkull. Det var ingen människa, utan något (obestämt), som vällte karrorna för stadsfararna från Ummarbyd o. andra trakter, då de kom från stan / Skenestad / och var mer eller mindre fulla.

Det hände att "Grotten", varmed oxarna voro spända för vagnen, ramlade av så oxarna blev lösa och vagnen stannade. Det var alltid gästens skull då olycka hände.

Håkallägast kramade de resande så att de kräkte (de voro ju fulla!). Sedan kunde de komma hem och tala om att de blivit gästkramade!

4648

Det berättas om en gammal man som ännu lever, 87 år gammal (man vill ej omtalas!) som var bra "jämner" och gick bredvid vagnen på hemväg från stan. Då han av någon anledning stannade mötte han två personer som spände från hästen, och han körde sen vidare med hästen! Sen kom han till en gård och begärde ljus för han hade tappat vagnen!!!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Prosten Friis.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

I början av 1800-talet var i Finsjö en
prost vid namn Friis, som var mycket
omtalad. En senare ättling till honom
var professor. Om prosten berättas:

En gång hade en man i socknen be-
skyllts för stöld, men ej velat erkänna och
ej kunnat överbevisas. Det hände i jorfor-
stämningarnas första dagar, då de ej voro
så kända. Prosten talade vid mannen i
fråga och visade honom en vägg på vilken
(med jorforstämning) stod skrivet: "Du är
mannen". — Mannen förskräcktes då
prosten sade: "Ser du det står med eld-
skrift att du är mannen!" Han
erkände nu sin stöld! —

Om stadsresorna förr.

Här (i N. Bökeberg) hade de "puste ställe",
d. v. s. nattlogi. Det var förr då lands-
vägen gick genom gården här och g. var
flyttad dit den nu finns. Då fick man
inte låsa om sig i långorna. Man lade
ut dynor, mattor o. dyl. där. Resan till
stan kunde vara 2-3 dygn, och då togo de
resande in här några timmar om natten.

Skåne - Småland.

Berättaren erinrade sig hur en skåning
en gång något självsäkert spungit:

"Det härliga Skåne det kallar vi vårt...."

Men då svarade en (smålämnig):

I Småland finns ingen enda päve,
fastän vi gränsa intill Skåne. !

En bit, som berätt. mindes, började:

"Vi är från det mörka Småland...."

Om en skåning och en smålämnig mötas
någonstans uppåt landet, säger skåningen:

"Jag är från det härliga Skåne, gudskelov."

Men smålämnigen säger: "Jag är från det
fattiga Småland, guds!"